

225. Van Dale, de letter A (1)

1. We kennen het Groene Boekje, de Woordenlijst Nederlandse Taal. Daarnaast hebben we het Groot woordenboek van de Nederlandse taal, een der Van Dalewoordenboeken. Dit laatste staat ook bekend als de Grote of Dikke Van Dale. In de veertiende herziene uitgave (editie) van 2005 staan veel nieuwe woorden, zoals gefilte fisj (een Joods voorgerecht), mezze (kleine hapjes uit de Midden-Oosterse keuken, maar ook een complete maaltijd), piripiri (een Portugees en Mozambikaans gerecht), tajine (stoofpot of -gerecht), Bollywoodromatiek (zoals in Indiase films), slasherfilm (zeer bloedige horrorfilm), bhangra (Aziatische muziekstijl, afkomstig uit de Punjab), dawa (de islamitische prediking), sjahada (dito geloofsbelijdenis), het Divali (lichtjesfeest) en het Offerfeest, dat verwijst naar het offer van Abraham.

2. Van ons wordt verwacht, dat we de standaardtaal (in ons geval het Standaardnederlands) gebruiken. De link daarmee lijkt ver weg te liggen in verreweg de meeste van de volgende voorbeelden: grande bouffe (schranspartij, naar een film), Also sprach Zarathustra (titel van een poëtische profetie, maar ook bron van toespelingen). Beter Nederlands taaleigen lijkt een uitdrukking als: voorbij Wuustwezel vond hij zijn Waterloo. Een verouderde term is komenijswinkel (kruidenierswinkel). Wat een akte van overlijden is, begrijpt iedereen. In het Nederlands is overigens een masculiniseringsstendens (masculinisatie) merkbaar.

3. Wat zijn nu precies Indo-Europese talen? Een (uitgebreid) antwoord: het is de taalfamilie waartoe vrijwel alle talen in Europa behoren en verder onder andere de Indo-Iraanse talen; in Europa zijn alleen het Baskisch, de aan elkaar verwante talen Fins, Ests, Laps en Hongaars, de Turkse taalfamilie en een groot aantal kleine Oeralische en Kaukasische talen in de voormalige Sovjet-Unie geen Indo-Europese talen. In verklaringen in Van Dale kom je ook (enkele of dubbele) guillemets (ganzenvoetjes: aanhalingstekens in Franse en Duitse teksten; de NRC heeft recent de guillemets weer op de kaart gezet) tegen. Ook kent Van Dale vele collocaties, idiomatische verbindingen van twee of meer woorden, zoals 'de harde feiten'. De uitspraak wordt in Van Dale weergegeven met het internationaal fonetisch notatiesysteem (IPA). Ten slotte vinden we bij sommige lemma's het teken ®, dat een gedeponeerde merknaam aanduidt.

4. De substituut-officier van justitie ging bij het gerechtshof in Den Bosch op bezoek. De afkorting ro is die van ruimtelijke ordening. De predikant was lid van de synode. Hoe luidt dat woord in het Oudhoogduits? De 2step (Jaarboek 2009, ook: twostep) is een van oorsprong Britse elektronische muziekstijl. Hoe ziet een apenstaartje, een at-sign, een at-teken, een slinger-a, een slingeraap, eruit? A4 (twee schrijfwijzen: een A-viertje en een A4'tje) is een gestandaardiseerd DIN-papierformaat, net zoals een A5'je. Staat dat in Lloyd's scheepsregister? Een platbodemde (platboomde) aak voer op de Beneden-Rijn. De aa-lava noemt men ook wel bloklava. De aa is de accountant-administratieconsulent. Het a-al-tolletje is zeskantig. Aaltjesgallen zijn helminthoecidiën. Hemorroïden zijn aambeien.

5. Je kunt de radio aan- en uitdoen. Ter aangehaalder plaatse (afkorting: t.a.p.) stond het corpus delicti. Een aladinkachtje dankt zijn naam aan de Aladin met de wonderlamp. De aangezichtsschedel is het splanchnocranium (viscerocranium). Wat een herrie, zouden ze de radio aanhebben? Rietje kon haar jas niet aankrijgen. Groentetapas [GB: tapasbar] kunnen olijven bevatten. De auditeur-militair is de aanklager bij de krijgsraad. De annonce Aankondiging des Heren is de Maria-Boodschap. Volgens zeggen zou hij de hele wereld aankunnen. Een aanlooppeiler steunt een vliegtuig bij het landen.

6. Een adoptiekind is door affiliëren geaffilieerd. Een aannemingsbiljet is een schriftelijk bewijs dat iemand zich voor 's Rijks zeedienst verbonden heeft. De bestemming had een korte aanrijtijd. Ten aanschouwen van de vader aanschouwde de jonggeborene het levenslicht. Een aansluitingsstuk is een tubulure. Een (r)accordement is een aansluitingsspoor. Het Aansprekersoproer (Biddersoproer) vond

plaats in Amsterdam in 1696. Moet de WA-verzekering verlengd worden? De lamp moet aan springen. De deur en de radio kunnen aanstaan. Aanstoot geven is choqueren; ik kom trouwens zó. Adductor en abductor wisselen elkaar als regel af. Gebruik vaker de aan-uitknop.

7. Aanvaard de verlate af- en aanvaart maar. De aan- en afvoertroepen zijn bekend als AAT. Het conquest is in de tuinbouw een nieuw gekweekte variëteit. In de heraldiek kent men een half aanzierende helm (trois-quarts) en elkaar aanzierende wassenaars en halvemanen. Voor het Wilhelmus kenden wij 'Wien Neerlands bloed in de aders vloeit'. Een samentrekking van 'anders' is overigens 'aârs'. Het AAP lachte zich in het Belgische onderwijs een aap (een kriek). Het spreekwoord zegt het al: vroege aren, een slechte St.-Jakob (Sint-Jakob). Hij zegt, dat we eruitzien als een afgegoten aardappel. Aardappelcroustade maak je met aardappelpuree. Vincent van Gogh schilderde 'De aardappeleters', een van de klassieke schilderijen van de Lage Landen.

8. 1917 was het jaar van het Aardappeloproer. Er vloog aan aardbij tussen de aardbeien, nee, niet: de andere aardbijen. De aardbeimijt tast deze schijnvrucht aan. Hij gebruikte zijn aanwensel als voorwensel. Hij liep met zijn aarden pot over de aardebaan. Zou je willen ruilen met een geofaag? Aardgal is de volksnaam van het duizendguldenkruid, de kleine santorie. In het kader van de rotonditis (Jaarboek 2008) werd de rotondeverzameling binnen de gemeente geïnventariseerd. Een aardpeer is een jeruzalemartisjok. In de Germaanse mythologie omsluit de wereldslang (Jormungandr, Midgardslang) die midden in de oceaan ligt, de aarde.

9. Een aardstralenkastje schermt quasiaardstralen af. Aardwas is ceresine (ozokeriet). Zij deden het op zijn Oud-Aarlanderveens (Aarleveens, boers-eenvoudige wijze). De bekendste aartsengelen zijn Michaël en vervolgens Gabriël, Raphaël en Uriël. De (echte) Aartshertogen waren Aartshertog Albrecht van Oostenrijk, landvoogd der Spaanse Nederlanden en zijn vrouw Isabella Clara Eugenia van Spanje. Een eunjer is een akkerpaardenstaart. De dominosteen aas-blank is de een-om-niet. Aat (ate, oot) is wilde haver. Ab acia et acu is haarfijn, terwijl a baculo ad angulum in de retorica ongerijmd betekent. Vanuit de a-b-bank schrijft men uit het a-b-boek (abc-boek, abecedarium) op het a-b-bord.

10. De abc-transactie met de ABC-wapens tussen de ABC-staten was een abc'tje. Abdiceren heeft als vormvariant abdiqueren. Een aberdeen is een forelhaak. Een abel spel is een Middenlands wereldlijk toneelspel. Ze lagen in het Abessinisch liefdegras en praatten ab hoc et ab hac (over van alles en nog wat). Het moest hoe dan ook gebeuren, à bis ou à blanc. ABM staat voor anti-ballistic missile, antibalistische raket. De vijand gaf zich absque ulla conditione (onvoorwaardelijk) over. Het is onverantwoord om absque causae cognitione (zonder kennis van zaken) zo'n beslissing te nemen. Een absorbens absorbeert een absorptief. De woorden 'absolvo te' spreekt de priester na de biecht (ik geef u vergiffenis). Een absence (petit mal) lijkt te duiden op epilepsie en is minder erg dan een absence d'esprit (absentia mentis, verstrooidheid).

11. Abscissie is het vallen van de bladeren aan het eind van het seizoen. Het gebak was geabricoteerd. Zouden de abrahamieten weleens een abraham gegeten hebben? Vast niet! Je hoeft Abraham niet gezien hebben om te weten waar Abraham de mosterd haalt of waar hij Abrammetje speelt. A bout portant vroeg ik hem, of dit nu al ab ovo usque ad mala (van het begin tot het eind) speelt. De abortus Bang richtte meer schade aan dan de Mexicaanse griep. De ab origine (van het begin af aan) van onze jaartelling Texaanse aborigines zijn niet te vergelijken met de oorspronkelijke Australische Aboriginals. Wie kreeg de abrahamitische (Jaarboek 2007) zegen?

12. De gsm-abonnee had à bon droit (met goed recht) nog niet betaald. Een abessijn is een kat, vreemd genoeg – of juist niet – kan een Abessijnse dat ook zijn. De aartsmoeder is Eva en een aartsvader is een patriarch.

Rein Leentfaar